

Τα Θρησκευτικά πέρα από τον κατηχητισμό

Πόσο θεμιτό είναι να αρθρογραφούμε για την «αξία» και τη νομιμότητα του θρησκευτικού μαθήματος με επιχειρήματα που αντλούνται αποκλειστικά από τις προσωπικές αρνητικές μας εμπειρίες και απαξιώνουν συλλήβδην τη θρησκευτική εκπαίδευση; Όση αξία κι αν έχουν οι αναμνήσεις και τα βιώματα, στον δημόσιο διάλογο νομιμοποιούνται κυρίως τα ορθολογικά κριτήρια και η υπεύθυνη αναγνώριση των όσων βημάτων έχουν γίνει τα τελευταία τριάντα χρόνια στον χώρο του θρησκευτικού μαθήματος και μάλιστα καθόλου άκοπα, απροϋπόθετα και αυτονόητα. **Ποια είναι αυτά;**

Από το 1985 το μάθημα των θρησκευτικών είχε μια ενδιαφέρουσα αλλά άγνωστη - όπως φαίνεται - στους περισσότερους πορεία. Κινούμενο, δηλαδή, στα όρια ενός κανονικού σχολικού μαθήματος αναμόρφωσε τους σκοπούς του, σύμφωνα με τις συνταγματικές προβλέψεις. Στοχεύοντας στην ενημέρωση των μαθητών γύρω από την υφή του θρησκευτικού φαινομένου, τη γνωριμία τους με τον χριστιανισμό, την κριτική και ελεύθερη τοποθέτησή τους, την αξιοποίηση των θρησκευτικών γνώσεων για την προσωπική τους καλλιέργεια, την ευαισθητοποίησή τους απέναντι στον σύγχρονο προβληματισμό, την κατανόηση του οικουμενικού μηνύματος του χριστιανισμού κ.ά., το μάθημα απέκτησε σαφή παιδαγωγικό προσανατολισμό και άρχισε να απομακρύνεται με σταθερά βήματα από τον κατηχητισμό και τις αποκλειστικότητες του παρελθόντος. Όλοι αυτοί οι στόχοι βέβαια υπηρετήθηκαν από τις αλλαγές των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων. Μ' αυτόν τον τρόπο το μάθημα κινήθηκε στην κατεύθυνση της προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών προβάλλοντας ως κυρίαρχα χαρακτηριστικά του τον προβληματισμό, τον διάλογο και τον σεβασμό των προσωπικών θρησκευτικών απόψεων τους. Αυτή η πιο παιδαγωγική και ανεξίθρησκη τάση εκφράστηκε περισσότερο στις αλλαγές των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων του 2003-2005. Γεγονός είναι βέβαια πως οι εκπαιδευτικοί θεολόγοι της Δευτεροβάθμιας και οι δάσκαλοι της Πρωτοβάθμιας – επιμορφωτικά αβοήθητοι – δεν φάνηκαν πάντα έτοιμοι να υποστηρίξουν τις θετικές αλλαγές. Πρόκειται ωστόσο για αδυναμία που είναι αδικία να θεωρείται θεολογική αποκλειστικότητα, καθώς καθένας μπορεί να την αναγνωρίσει και σε πολλά άλλα μαθήματα, π.χ. στο γλωσσικό. Κανείς βέβαια δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι πολλά μένουν να γίνουν στην κατεύθυνση ενός μαθήματος πιο πλουραλιστικού και «ανοικτού». Οι ίδιοι οι θεολόγοι το αναγνωρίζουν και επεξεργάζονται ήδη ιδέες και προτάσεις. Στο ερώτημα, λοιπόν, **τι μπορεί να προσφέρει ένα μάθημα Θρησκευτικών στους νέους του 21ού αιώνα**, συνοπτικά μπορούμε να απαντήσουμε:

1. Τους προετοιμάζει να κατανοούν σε βάθος και πολυδιάστατα πολλά από τα σύγχρονα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα – π.χ. πολέμους, τρομοκρατία, φαινόμενα φανατισμού και μισαλλοδοξίας – καθώς αυτά διαθέτουν όχι μόνο θρησκευτικό ένδυμα αλλά και θρησκευτικό πυρήνα.
2. Ευνοεί τη δημιουργική σχέση των νέων με κάθε έκφραση του πολιτισμού του οποίου η θεμελιώδης και ουσιαστική σχέση με τη θρησκεία είναι αδιαμφισβήτητη (π.χ. τα βιβλικά θέματα σε κάθε είδους τέχνη, η σημαντική της θεολογικής γλώσσας, η εκφραστική των μνημείων, η σημασία των γιορτών, των εθίμων κ.ά.).
3. Καλλιεργώντας την ευαισθησία των νέων γύρω από τα θρησκευτικά ερωτήματα / ζητήματα ανοίγει δρόμους προς την προσέγγιση των μεγάλων ηθικών και φιλοσοφικών ερωτημάτων, καθώς αυτά συνδέονται άρρηκτα με τα θρησκευτικά.
4. Με την ανάδειξη και επεξεργασία της βιβλικής σκέψης και των θεολογικών κριτηρίων (π.χ. η πίστη στον Θεό ως ελευθερία και σχέση, η ζωή ως πορεία προς τελείωση, η ευθύνη του ανθρώπου για την κτίση κ.ά.) ενισχύεται η ευαίσθητη στοχαστικότητα και εμπλουτίζεται ο κριτικός προβληματισμός των νέων απέναντι στα μεγάλα ζητήματα / διλήμματα της ζωής - κόντρα στις εύκολες βεβαιότητες της εποχής μας.
5. Με την επεξεργασία και την αξιολόγηση των πνευματικών και υπαρξιακών διαστάσεων της θρησκευτικής πίστης οι νέοι άνθρωποι αποκτούν ασφαλή κριτήρια και θωρακίζονται απέναντι σε παραθρησκευτικές σχέτες και «εσωτερικισμούς» που φτάνουν να τους καθιστούν φανατικούς και άλογους «οπαδούς».

Όπως φαίνεται και επιγραμματικά ο θρησκευτικός εγγραμματισμός των νέων αποτελεί τον στόχο του σύγχρονου θρησκευτικού μαθήματος. Ωστόσο εδώ μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί **σε ποιο βαθμό η διδασκαλία ενός μαθήματος που τα περιεχόμενά του σχετίζονται κατά κύριο λόγο με τον χριστιανισμό δεν συνιστά παραβίαση της θρησκευτικής συνείδησης;**

1. Πρώτα πρώτα ας μην ξεχνάμε ότι η χριστιανική πίστη δεν προϋποτίθεται ως νομιμοποιητική βάση για τη διδασκαλία του μαθήματος και τη συμμετοχή των μαθητών σ' αυτό. Το μάθημα έχει ενημερωτικό και μορφωτικό χαρακτήρα και οι δάσκαλοί του θεωρούν την κατήχηση ως έργο αποκλειστικά της Εκκλησίας.
2. Ο χριστιανισμός είναι θεμέλιο του ευρωπαϊκού πολιτισμού και η Ορθοδοξία η μεγάλη πνευματική κληρονομιά του ελληνικού πολιτισμού, εντός του οποίου ζουν οι μαθητές του ελληνικού σχολείου. Ποιος μπορεί, λοιπόν, να ισχυριστεί πως δεν τους χρειάζεται η σε βάθος κατανόηση αυτής της ιστορίας και του

πολιτισμού με την ταυτόχρονη διερεύνηση του ρόλου που έπαιξαν ο χριστιανισμός και η Ορθοδοξία;

3. Με τις αλλαγές του 2003-2005, πέρα από την πλούσια θρησκευολογική ύλη της Β' Λυκείου, σε όλες τις τάξεις υπάρχουν στοιχεία για τις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες και είναι διάχυτο το πνεύμα του σεβασμού στις θρησκευτικές και λατρευτικές εκδηλώσεις τους. Αποκτώντας οι μαθητές επίγνωση των διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας – και μάλιστα στα όρια ενός μαθήματος θρησκευτικών – διευκολύνονται να αναπτύσσουν ανεκτική στάση και πνεύμα ανεξιθρησκίας.
4. Η μεγάλη προτεραιότητα των πολυπολιτισμικών κοινωνιών, δηλαδή η καλλιέργεια του σεβασμού προς τον πολιτισμικά και θρησκευτικά «άλλον», δεν μπορεί να αναπτυχθεί και να εκδηλωθεί ουσιαστικά αν δεν έχει εξερευνηθεί σε βάθος ο ρόλος της θρησκευτικής πίστης σε επίπεδο τόσο υπαρξιακό όσο και κοινωνικό. Αλλιώς παραμένει ένα κλισέ που όσο εύκολα μπορεί να χρησιμοποιείται το ίδιο εύκολα μπορεί να καταργείται.

Συμπερασματικά, ο θρησκευτικός εγγραμματισμός που επιτυγχάνεται στα όρια ενός υποχρεωτικού θρησκευτικού μαθήματος προβάλλει απαραίτητος για τον σύγχρονο νέο άνθρωπο και είναι ανάγκη να υλοποιείται νηφάλια, επιστημονικά και με σεβασμό στις συνθήκες του σύγχρονου δημοκρατικού και πλουραλιστικού σχολείου. Για τους θεολόγους της σχολικής τάξης αυτή η ανάγκη δεν είναι εμπόδιο αλλά μια σοβαρή και σύνθετη πρόκληση για τη δουλειά τους. Έτσι, κανένας συνειδητοποιημένος θεολόγος δεν θα επιχειρηματολογήσει υπέρ του μαθήματός του υπενθυμίζοντας πόση μονοφωνία και δογματισμοί υπάρχουν σε άλλα γνωστικά αντικείμενα! Οι συνειδητοποιημένοι θεολόγοι δεν αμφισβητούν πως υπάρχουν ζητήματα που προκύπτουν από ενδεχόμενους λανθασμένους διδακτικούς χειρισμούς – κατηχητισμός, δογματισμοί, μονοφωνία κ.ά. – και τα οποία χρειάζονται προσεκτική και υπεύθυνη αντιμετώπιση. Το ότι τέτοια ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά καταδεικνύεται από την παρουσία του μαθήματος - πολύ συχνά μάλιστα ως ομολογιακού - στα σχολεία ευρωπαϊκών χωρών. Έχοντας ως κύρια επιδίωξη μας τη σοβαρή αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, είναι δύσκολο να δεχτούμε καλοκαιρινές ρυθμίσεις να κατεδαφίζουν με προχειρότητα όχι μόνον ό,τι κτίστηκε με σοβαρότητα γύρω από το μάθημα, αλλά και ό,τι μπορεί να κτιστεί με όραμα και προσπάθεια. Πολύ δε περισσότερο όταν πρόκειται για ρύθμιση του ίδιου του ΥΠΕΠΘ, που όφειλε – το λιγότερο – να υπολογίζει τις συνέπειες της προχειρότητας.